

DR. ANTON KOROŠEC – ČASTNI MEŠČAN LJUBLJANSKI

SILVO KRANJEC

Letos obhajamo 20 letnico našega osvobojenja, 24. marca letos je minulo 20 let, odkar je na cvetno nedeljo leta 1918. slovensko ženstvo izročilo dr. Antonu Korošču med silnimi manifestacijami za lastno državo podpise za majsko deklaracijo. Toda tudi vse letošnje leto je posvečeno spominu, ko smo Slovenci pred 20 leti po več nego tisoč letih spet *sami pričeli pisati svojo zgodovino* z zedinjenjem Slovencev, Hrvatov in Srbov v lastni državi, neodvisni in svobodni Jugoslaviji.

Ze prej in vseh teh 20 let je naš narod vodil dr. Anton Korošec in zato je dolžnost mestnega sveta ljubljanskega, kot predstavnika glavnega mesta Slovenije, da povzdignemo praznovanje jubilejnega leta s počastitvijo svojega vodnika.

Ze pred svetovno vojno je dr. Anton Korošec marca meseca 1914. prevzel predsedstvo Hrvatsko-slovenskega kluba v dunajskem državnem zboru in od tedaj koraka naš narod za njim od uspeha do uspeha, da je pred 20 leti dosegel uresničenje svojih političnih zahtev za lastno državo, letos ob 20 letnici naše države Jugoslavije pa uresničenje svojih kulturnih zahtev z ustanovitvijo slovenske Akademije znanosti in umetnosti.

Jubilejna proslava naših zmag nam razsvetljuje minula desetletja in obuja žalostne in vesele spomine. Spet gledamo nazaj, da se močnejši obrnemo naprej!

Najmogočnejše velevlasti se bore za obstanek in vse svet drhti v smrtni grozi, dr. Korošec pa z nesmrtnim Evangelistom ob strani vodi svoj nebolgljeni, v verige okovani in na smrt obsojeni narod skozi vse strahote svetovne moritve k rešitvi in poveljanju. Zbira jugoslovanske politike okrog sebe in sklepa vezi z brati Čehi in Poljaki. Tako 29. maja 1917. stopi na čelo novega Jugoslovanskega kluba in že naslednji dan v parlamentu prečita zgodovinsko *majsko deklaracijo*, ki sta na veke z njo združeni imeni dr. Janeza Evang. Kreka in dr. Antona Korošca. Ljubljana je dostala z majsko deklaracijo središče vsega gibanja za osamosvojitve, dr. Korošec pa glava v boju za svobodo in ustvaritev nove države.

V srce zadet je omahnil narod ob smrti dr. Krekovi, dr. Korošec pa ob grobu kakor čudodelnik spet dvigne obupano ljudstvo na noge:

»Dvignite glave, ker bliža se vaše rešenje!«

S to prerokbo v srcu koraka poživiljeni narod za svojim vodnikom spet hrabro dalje v odločilni boj!

Na predlog župana dr. Ivana Tavčarja se 19. februarja 1918. z vsemi oddanimi glasovi pridružuje majski deklaraciji občinski svet ljubljanski, dr. Korošec pa bodri in hrabri narod na shodih in taborih, da mu že na cvetno nedeljo, 24. marca, slovensko ženstvo izroči nad 200.000 podpisov za deklaracijo in mu voditelji dotodanjih političnih nasprotnikov prisegajo zvestobo.

Vsa Slovenija je spet prebujena na ta edini veseli praznik krvavih štirih let in kot prerok hrabri vodja svoj narod:

»Jaz se ne bojim, niti trenutek se ne bojim več, da se ne bi uresničilo, kar hočemo!«

Gospoda moja! Vsi, ki so poslušali te besede, in vsi, ki so jih tudi slišali, so dospeli za svojim vodnikom do cilja in zmage! *In za vodnikom s tem gestom smo korakali vseh 20 let od uspeha do uspeha in bomo korakali še nadalje s trdno vero, da se bo pod njegovim vodstvom uresničilo vse, kar hočemo.*

Po tem zgodovinskem prazniku zmagoslavja slovenske narodne zavesti in sloge hiti dr. Korošec na Hrvatsko in

v Dalmacijo ter na Češko pridobivat sobojevnikov in se po odkritju dr. Krekove spominske plošče v Št. Janžu 16. avgusta že ustanovi Narodni svet s predsednikom dr. Antonom Koroščem.

Predor solunske fronte odloči zmago in 4. oktobra prosi tudi Avstrija z zaveznicami za mir, a 5. in 6. zboruje v Zagrebu že Narodno veče SHS in 17. oktobra izvoli za predsednika dr. Antona Korošca. Pravične Wilsonove zahteve navdajajo narode z upanjem in 28. oktobra odgovor Avstrije na Wilsonove zahteve tudi nam zajamči pravico in mir. Ko prevzame 29. oktobra Narodno veče v Zagrebu med ljubljansko proslavo zmage vso državno oblast, postane dr. Anton Korošec *šef eksekutive za vse jugoslovanske pokrajine dotedanje avstro-ogrske monarhije.*

Zaradi vprašanj, temeljnih za Slovenijo in za srečo vse porajajoče se Jugoslavije, je odšel dr. Korošec z dr. Žerjavom in dr. Čingrijo že 25. oktobra v Svico in Pariz, toda naletel je na ovire, ki so ga proti njegovi volji zadržale, da se je mogel šele 2. decembra vrniti v Ljubljano, medtem se je pa 1. decembra v Beogradu izvršilo zedinjenje in je bila proglašena država S. H. S.

Nikdo ne bo mogel izbrisati objektivnega dejstva, da smo si Slovenci in Hrvatje in Srbi-prečani priborili svobodo pod vodstvom dr. Korošca in si z njim na čelu *zgradili s Srbijo samostojno državo.*

Naš vodnik dr. Anton Korošec se je doslej boril za osvoboditev naroda in je v tem boju zmagal. Zmagovalec dr. Korošec si je pa prizadeval dalje za svoj narod z vso odločnostjo in modrostjo ter bo tudi v prihodnosti zmagoval s svojimi zahtevami! In kakor so mu pred 20 leti na cvetno nedeljo prisegali zvestobo vsi dobromisleči Slovenci brez razlike strank, tako danes *prisegamo dr. Antonu Korošču zvestobo pri delu za srečo Slovencev v zadovoljni, mirni in močni Jugoslaviji!*

Ze v prvi jugoslovanski vladi je bil dr. Anton Korošec podpredsednik ministrskega sveta, prevzel je pa tudi oddelek za zaščito dece, nato pa še ministrstvo za prehrano in obnovo zemlje, izredno velike zasluge za ureditev in napredek vse države ima pa dr. Korošec kot večkratni minister za promet. Slovenski red in točnost je uvedel po železnicah vse države in ji s tem omogočil redno gospodarsko življenje. Ustavotvorni skupščini je Vesničeva vlada predložila tudi dr. Korošcev avtonomistični načrt ustave in njemu je naš narod dolžan zahvalo, da je Protić prevzel v svoj ustavni načrt *Slovenijo kot samostojno pokrajino in slovenščino kot državni jezik.* Leta 1924. je bil dr. Korošec spet podpredsednik ministrskega sveta, poleg tega pa tudi minister za prosveto in namestnik ministra za vere. Dne 8. februarja 1925. je tudi Ljubljana izvolila dr. Korošca za svojega poslanca, vendar je pa kot voditelj vsega naroda izkazoval tudi drugače vedno največjo skrb za blagor našega mesta kot glavnega mesta Slovenije. Leta 1928. je postal prvič notranji minister in je ta portfelj obdržal tudi po atentatu Puniše Račića kot prvi prečan-predsednik vlade. Po njegovi demisiji je blagopokojni Višetiški kralj Aleksander I. Zedinitelj leta 1929. proklamiral *šestojanuarski manifest* in je v novi vladi dr. Korošec spet prevzel ministrstvo za promet, nato pa prvič ministrstvo za šume in rude.

Dne 3. septembra 1931. je država dobila novo ustavo. Dr. Korošec se je umaknil. Z bridkostjo ga je srce ljudstva spremljalo v Vrnjačko Banjo, v Tuzlo in na Hvar. Še so bile potrebne težke preizkušnje, dokler ni 21. junija 1935. dr. Milan Stojadinović spet poklical dr. Korošca v vlado

za ministra notranjih del, naj ozdravi bolno državo in jo umiri ter usposobi za zdrav napredek. Tudi nas je polkical sem in nam izročil oskrbnišтво mestne občine ljubljanske.

V vseh vladah se je minister dr. Anton Korošec prizadeval za blagor našega mesta ter s svojim močnim vplivom dosegel velike uspehe v korist Ljubljane celo tedaj, ko je bil v opoziciji.

Spomnimo se samo nekaterih pridobitev za naše mesto, ki so nam jih naklonile vlade, v katerih je sodeloval tudi dr. Anton Korošec.

Že prvo leto Jugoslavije je Ljubljana dobila *vseučilišče* in pod zakonom o ustanovitvi slovenske univerze, ki ga je 23. julija 1919. podpisal tedanji regent Aleksander, je podpisan tudi podpredsednik dr. Anton Korošec. Pičlo leto pozneje je bila 12. julija 1920. ustanovljena *Trgovska akademija*, posebno važen datum za Ljubljano je pa 19. julij 1926., ko je bil odobren *načrt regulacije Ljubljanice s proračunom 40,000,000 dinarjev. Avtomatsko telefonsko centro* je naše mesto dobilo 20. marca 1927., ko so bili v vladi trije slovenski somišljeniki dr. Korošca. Kredit za *poslopje Poštne hranilnice* v Ljubljani je ministrski svet odobril 29. februarja 1928. in 14. marca je dr. Korošec *preprečil redukcijo fakultet* na naši univerzi, a 2. septembra je Ljubljana dobila *radio-oddajno postajo*. Prometni minister dr. Korošec je 2. avgusta 1929. v načelu pristal na *razširjenje ljubljanskega kolodvora* in neprestano podpiral meseca aprila 1937. organizirano akcijo za *poglobljenje našega kolodvora*. Dovoljenje za *poklonitev sveta za vseučiliško knjižnico* je mestna občina ljubljanska dobila 14. junija 1935. in 1. oktobra je bilo dovoljeno tudi najetje posojila za *prepotrebno poslopje vseučiliške biblioteke*. Že prej je ministrski svet 8. avgusta naši občini odobril najetje *posojila za III. državno gimnazijo*, a 13. septembra 1935. so kraljevi namestniki na predlog ministra dr. Antona Korošca podpisali *ukaz o inkorporaciji okoliških občin mestu Ljubljani*, in tako je dr. Anton Korošec vzdal tudi ogelni kamen Velike Ljubljane. In naši današnji Veliki Ljubljani je spet pomagal nazaj v redno gospodarsko življenje s svojim zavzemanjem za posojilo 30,000,000 dinarjev, potrebno za *obnovo likvidnosti Mestne hranilnice ljubljanske*. Ni mi treba omenjati zaslug dr. Antona Korošca za gospodarsko življenje našega mesta, naše banovine in države *kot vodje našega združništva*, splošno znano je pa tudi njegovo zaslužno prizadevanje za *zvezo našega mesta z morjem* tako po železnici, kakor z novo avtomobilsko cesto, in sploh za zboljšanje in pomnožitev prometnih žil. Prav tako mora uradništvo priznati, da je dr. Korošec našemu mestu pomagal *v I. draginjski razred*. Tudi *vojaške grobove* uredimo z njegovo pomočjo in njegova vplivna beseda je pomagala premestiti nevarne *smodnišnice* z ljubljanskega polja.

Tega površnega seznama mi ni treba izpopolnjevati še s premnogimi zaslugami dr. Korošca na kulturnem polju, saj smo pravkar dobili *Glasbeno akademijo* in dosegli najvišji kulturni institut, že prej omenjeno *Akademijo znanosti in umetnosti*, še manj je pa potrebno z lepimi besedami povečevati njegove mnogotere zasluge na teh in raznih drugih poljih, saj zgodovinska dejstva več nego dvajsetih let objektivno dokazujejo, da je dr. Anton Korošec za naš narod in naše mesto tako zaslužen mož, da smo mu že davno dolžni, da naposled tudi njega uvrstimo v slavno galerijo naših častnih meščanov in da ga naprosimo za sprejem diplome častnega članstva ljubljanskega mesta, kakor zakon imenuje to najvišje odlikovanje, ki ga more podeliti naše mesto.

Zato prosim slavni mestni svet, da sprejme moj nujni predlog:

V zahvalo za zmagovito vodstvo slovenskega naroda v boju za svobodo in za uspešno sodelovanje pri ustanovitvi

in ureditvi kraljevine Jugoslavije ter iz hvaležnosti za velike izredne zasluge za naše vseučilišče in za Akademijo znanosti in umetnosti ter za slovensko prosveto sploh, prav tako pa tudi za zasluge na gospodarskem polju, predvsem pa za mnogotere posebne zasluge za Ljubljano — imenuje mestni svet ljubljanski gospoda

dr. Antona Korošca,

ministra notranjih del, za častnega člana mestne občine ljubljanske.

★

V torek, 3. maja 1938., je ljubljanski mestni svet s soglasnim ploskanjem sprejel nujni predlog župana dr. Adlešiča, ki se je glasil:

»V zahvalo za zmagovito vodstvo slovenskega naroda v boju za svobodo in za uspešno sodelovanje pri ustanovitvi in ureditvi kraljevine Jugoslavije ter iz hvaležnosti za velike izredne zasluge za naše vseučilišče in za Akademijo znanosti in umetnosti ter za slovensko prosveto sploh, prav tako pa tudi za zasluge na gospodarskem polju, predvsem pa za mnogotere posebne zasluge za Ljubljano, imenuje mestni svet ljubljanski gospoda dr. Antona Korošca, ministra notranjih del, za častnega člana mestne občine ljubljanske.«

S tem sklepom se je v galerijo ljubljanskih častnih meščanov uvrstil politik in državnik, čigar ime bo zgodovina imenovala v zvezi z najvažnejšimi dogodki slovenske preteklosti. Ko se je naš narod končno izvijal iz okvirjev avstrijskih kronovin in začel tudi v politiki nastopati kot enota, mu je zorel v dr. Korošcu voditelj, ki ga je ob usodnem prelomu pred dvajsetimi leti povedel iz razpadajoče habsburške monarhije v novo narodno državo. Nastopajočo 20 letnico teh dogodkov je vzel mestni svet za povod, da je dr. Korošca počastil s svojim najvišjim odlikovanjem. Še posebej je imel v mislih triumf, ki ga je Ljubljana pripravila dr. Korošču na cvetno nedeljo 1. 1918., ko so mu zastopnice slovenskega ženstva izročile knjige s podpisi, zbranimi za majniško deklaracijo.

Dr. Anton Korošec je eden onih velikih mož, ki nam jih je dal panonski obod slovenske zemlje. V Biserjanah pri Sv. Juriju ob Ščavnici se je rodil 12. maja 1872., začel z gimnazijo v Ptujju, ki jo je nadaljeval in končal kot gojenec dijaškega semenišča v Mariboru. Nato je vstopil v mariborsko bogoslovje in leta 1895. pel novo mašo. Že zgodaj je bil sredi narodnega dela takratnega dijaštva. Že kot četrtošolca so ga višjegimnazijci sprejeli v svoje — seveda tajno — dijaško društvo. Bil je čisto v duhu tistega romantičnega narodnega navdušenja, da so si morali društveni člani puščati kri in z lastno krvjo podpisati prisego domovini. To podpisovanje je menda prineslo Korošču prvi konflikt z »režimom« v obliki karcerja, ki ga je kot petošolec odsedel. Seveda je sodeloval tudi pri leposlovnem listu dijaškega semenišča, toda v bogoslovju, kjer je predsednik društva »Slomšek«, že piše v »Lipico« o sociologiji in pošilja dopise v »Slovenca«. Kot prvi, ki se je tikal v tistih letih zelo aktualne celjske gimnazije, je bil deležen tudi cenzorjeve pozornosti.

Primicije, posebno štajerske, so bile takrat prave narodne slavnosti; taka je bila tudi Koroščeva, zlasti ker so prišli nanjo prekmurski bogoslovci pod vodstvom Jožefa Klekla. Mladi duhovnik je šel nato ven

za kaplana, toda veselje in zmožnost do javnega dela sta Korošca že po dveh letih privedla nazaj v Maribor, kjer je kot prefekt v dijaškem semenišču končal študije s teološkim doktoratom na graški univerzi. V Mariboru je prevzel tajništvo »Slovenskega gospodarja« in ga obdržal skozi do prevrata. Par let je urejal tudi »Südsteierische Presse« in pa »Naš dom«, ki je postal protiutež nemškutarskemu »Štajercu« in glasilo katoliškega mladinskega gibanja na Štajerskem.

Ravno mladini je bilo predvsem posvečeno delovanje mladega dr. Korošca. Stari rod je živel še od slogaških krilatic polpretekle dobe in se izmikal ločitvi duhov, ki jo je prinašala kulturna in socialna diferenciacija novega časa. V strahu pred »razbijanjem narodnih vrst« se ni upal nihče začeti kaj novega. To mrtvilo, ki je koristilo najbolj nemškutariji, je začel dr. Korošec preganjati s svojimi članki in govori na shodih in društvih. Razširil je na Štajersko nove ideje dr. Krekove, s katerim se je bil seznanil že kot bogoslovec in si z njim dopisoval. Počasi je zapihal nov borbeni duh, ki je bil neprijeten stari liberalni gospodi in njenim advokatskim pisarnam, ki pa tudi konservativni duhovniški struji in samemu škofu Napolniku ni bil všeč.

Deloma zaradi njegovega nasprotovanja je dr. Korošec jeseni 1902. propadel pri volitvah za štajerski deželni zbor v ljutomersko-ormoškem okraju. Zato je pa dobil spomladi 1906. pri nadomestnih volitvah za državni zbor v tako zvani 5. kuriji skoraj 20.000 glasov. S tako sijajno legitimacijo je prišel dr. Korošec v dunajski državni zbor in ostal njegov član do razpada monarhije. Korošec volilni uspeh — napredni protikandidat ni dobil niti 3000 glasov, pač pa nemškutarski čez 7000 — je pospešil politično ločitev na Štajerskem. Jeseni 1906. se je ustanovila v Celju liberalna »Narodna stranka za Štajersko«; v odgovor je v začetku l. 1907. nastala v Mariboru »Slovenska kmečka zveza za Štajersko«, katere dejanski vodja je postal dr. Korošec. Pri volitvah v deželni zbor 1909. je dobila Kmečka zveza skoraj vse mandate; izvoljen je bil tudi dr. Korošec in kot predsednik slovenskega kluba v deželnem zboru je pod geslom »Proč od Gradca!« začel boj zoper Slovincem krivično deželno gospodarstvo in ponemčevalno politiko deželne vlade. Ko so Slovenci l. 1910. prešli v obstrukcijo, je postal deželni zbor kmalu nezmožen za delo in se ni do svojega konca, ki je bil obenem tudi konec Avstrije, več opomogel.

V državnem zboru je medtem postal l. 1907. dr. Korošec podpredsednik Sušteršičevega Slovenskega kluba, v katerem je bila velika večina slovenskih poslancev. Začela so se vrstiti kritična leta, nekak somrak habsburške monarhije; aneksijska kriza, zagrebški in Friedjungov proces, Čuvajev komisariat na Hrvaškem in še marsikaj drugega je razburjalo duhove. Nemški in madžarski pritisk na Slovane je postajal vedno hujši, parlamentarni boji vedno ostrejši. V proračunskem odseku je začel dr. Korošec l. 1910. z obstrukcijo in Bienertova vlada se je morala po novih volitvah umakniti.

Tudi proti njegovim naslednikom je šla hrvatsko-slovenska delegacija kmalu v opozicijo, čeprav se je njen predsednik dr. Sušteršič začel obračati na desno. Vzrok temu oportunistu se je deloma pojasnil, ko je z novim letom 1912. postal Sušteršič namesto Šukljeta

kranjski deželni glavar. Tu sem segajo tudi začetki notranjega razdora S. L. S. Izvenkranjski Slovenci, ki jih predstavljata zlasti dr. Korošec in Grafenauer, mladina in laiška inteligenca, se pod tihim vodstvom dr. Krekovim radikalizirajo. Dogodki na Hrvaškem in še dalje na jugu obračajo pozornost nase, dokler niso srbsko-bolgarske zmage jeseni 1912. vzbudile splošno jugoslovansko navdušenje. Pozimi je začel Hrvatsko-slovenski klub zopet z obstrukcijo, in dr. Korošec je v delegacijah že govoril o federalizaciji monarhije. Klubov predsednik dr. Sušteršič z opozicionalno politiko ni soglašal in 4. marca 1914. odstopil, nakar je dr. Korošec dokončno prevzel vodstvo hrvatsko-slovenske parlamentarne delegacije.

V parlamentu pa zaenkrat ni imel dolgo opravka. Sredi marca je bil ta razpuščen in preden se je 30. maja 1917. zopet sešel, je svetovna vojna postavila vso Evropo in tudi Slovence pred usodna vprašanja. Preganjanja prvih vojnih let, vedno drznejše zahteve Nemcev in nazadnje še vojna z Italijo na samih slovenskih tleh — vse to je omililo strankarska nasprotja in pripravilo skupen nastop, ki ga je zahteval nagli razvoj dogodkov. Jeseni leta 1916. je Adler ubil grofa Stürgkha, en mesec nato je umrl stari cesar in njegov naslednik je brez uspeha ponujal mir, naslednjo spomlad je izbruhnila revolucija na Ruskem. Združene države S. A. pa so se pridružile antanti. Vse to je privedlo do sklicanja avstrijskega parlamenta 30. maja 1917., v katerem so nastopili jugoslovanski poslanci združeni v skupnem Jugoslovanskem klubu pod predsedstvom dr. Antona Korošca. Ta dan je prebral dr. Korošec »majsko deklaracijo« in začel najvažnejšo dobo svojega javnega dela. Zagrizen odpor Nemcev in vseh avstrijskih vlad je le stopnjeval odločnost Jugoslovanov, ki so v vedno ožji zvezi s Čehi in Poljaki nadaljevali neenako borbo. Kmalu jih je podprla domovina in razvila veliko deklaracijsko gibanje. Krekov pogreb je postal prva jugoslovanska manifestacija in Koroščeve preroške besede nad prijateljevim grobom: »Dvignite glave, ker približuje se vaše odrešenje!« so odjeknile po vsem jugu. Izvolitev dr. Korošca za delegata namesto dr. Sušteršiča je nato izzvala končno ločitev duhov v stranki; dr. Sušteršič je ostal s svojimi »starini« osamljen, oklepajoč se »habsburškega žezla« v deklaraciji, ki so ga drugi že naslednjo spomlad javno zavrgli.

Ta pomlad l. 1918. je bila prava junaška doba Koroščeva. Ves narod se je složno zgrinjal okoli njega na velikih taborih in na cvetno soboto ga je sprejemala Ljubljana kot menda še ni sprejemala nikogar dotlej. Nad 15.000 ljudi se je zbralo na kolodvoru, kjer ga je prva pozdravila županja dr. Tavčarjeva. Ko se je peljal dr. Korošec v družbi zastopnikov obeh strank po Dunajski cesti, je mladina izpregla konje izpred kočije in ga samotež peljala do rotovža, kjer je bil slovesen sprejem pri županu dr. Tavčarju. Z balkona je moral govoriti dr. Korošec množici na trgu, nato pa so ga peljali na pozdravni večer v veliko dvorano Uniona. Tu ga je pozdravil dr. A. Kramer v imenu Narodno-napredne stranke, rekoč med drugim: »Gospod načelnik! Vi ste res mož tiste velike ljubezni, ki izpolnjuje dr. Krekovo oporoko, Vi ste mož tistega velikega poguma, ki ga je treba našemu voditelju, da ne le na shodu, da pred samim prestolom govori, kar je pravica naroda.« In dalje:

»Vse Vaše delovanje nas je učilo zaupanja, nas je učilo pozabiti onih žalostnih dob boja in nas je učilo, kako velika je ljubezen do onega naroda, ki nam je skupen brez razlike. Učilo nas je še nekaj drugega: spoznanje, da mora bodočnost biti lepša kot je bila preteklost. Gospod načelnik! Danes, ko si zremo oči v oči, Vas vprašam, ali si morete predstavljati, da bi mi zapustili začrtano pot in odnehali v boju za svobodo, izgubljač se v malenkostnih razprtijah davnih dni? (Klici: Nikoli, nikdar!) Toda, ne varajmo se. Sedanja velika doba bo ujela svoj konec. Po vsaki veliki nacionalni zmagi se prične notranja evolucija naroda. Ne bodo nehala nasprotstva, noben narod ne more živeti brez načelnih nasprotstev. Toda jaz sem prepričan, da nikdar več ne bo strup tistega sovraštva delil naših vrst; naša pota bodo sicer različna, ampak vsi bomo stremili za enim ciljem, za blagor naroda.« (Dolgotrajni živio-klici.) Končal je z besedami: »Dobro poznamo in cenimo velikansko breme odgovornosti, ki teži Vaše rame, ampak mi gremo z Vami, hočemo nositi vse posledice in pravimo z Vami: visoko dvigajte prapor naše neodvisnosti, naše svobode, da bo ljudstvo videlo, kako plapolja naša zastava in da bo laže šlo z Vami.«¹

Na cvetno nedeljo dopoldne se je vršila slavnostna izročitev 7 knjig z nad 200.000 podpisi, ki so jih zbrale slovenske žene za deklaracijo. V svojem zahvalnem govoru je dejal dr. Korošec med nepopisnim navdušenjem množic: »Mi hočemo svojo narodno, neodvisno državo, in sicer na temelju prave samoodločbe celega naroda! Jaz se ne bojim, niti trenutek se ne bojim več, da se ne bi uresničilo, kar hočemo. Kajti ves nasprotni tabor je sedaj na nogah in hoče, da bi naša ideja bila zopet potlačena, da bi ne smeli dati duška svojim čustvom. Toda ne glede na to ali ono, jaz sem prepričan, da moramo s svojo idejo prodreti, da se zedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev mora uresničiti. To je cilj našega naroda.«¹

Nasprotni tabor res ni počival in tej cvetni nedelji je sledil še marsikak veliki petek. Če je vlada deklaracijsko gibanje spočetka mirno gledala, so se mu Nemci takoj odločno uprli. Najhuje je bilo na severni meji, kjer je staro sovraštvo do dr. Korošca izbruhnilo z vso silo. Ko je bil dejansko napaden v Mariboru, je nekaj časa kot prostovoljni ujetnik podnevi in ponoči ostajal v uredništvu »Straže«. Po oživiljenju parlamenta je prihajal z Dunaja v Maribor tako, da je izstopal na stranskih postajah in po ovinkih prišel v mesto. Tu so ga sicer stražili vladni detektivji, toda nanje se ni bilo zanesti, zato so ga s stanovanja na kolodvor vedno spremljali po štirje prijatelji. Zlasti so triumfirali štajerski Nemci in nemškutarji, ko je konec maja sprejel cesar Karel njihove zastopnike v avdijenci. Že v začetku maja je Seidlerjeva vlada ustregla Nemcem in skušala deklaracijsko gibanje s silo potlačiti. Toda dr. Korošec je kljub prepovedi imel v raznih oblikah svoje shode in ljudstvo mu je z vedno večjim pogumom sledilo. O binkoštih so si avstrijski Slovani v Pragi slovesno obljubili »zvestobo za zvestobo«, na Veliki Šmaren so potrdili to obljubo v Ljubljani, odkoder so šli v št. Janž k odkritju spominske plošče dr. Kreku. Takrat

se je ustanovil v Ljubljani Narodni svet kot najvišja politična organizacija za Slovenijo in Istro, katere prvi namen je bil, delati za zedinjenje Jugoslovanov v samostojno državo. Da je njegov predsednik dr. Korošec uspešno vodil to delo, dokazuje zaupno poročilo c. kr. deželnega predsedstva za Kranjsko notranjemu ministru (št. 5347/Praes. od 21. sept. 1918.). O dr. Korošču pravi namreč: »Kakor je Vaši ekscelenci znano, je spiritus rector v vprašanju ustanovitve jugoslovanske države slej ko prej državni poslanec dr. Korošec. Dokler bo le-temu mogoče, da neovirano prihaja v osebni stik s tukajšnjimi merodajnimi krogi, se pač ne bo posrečilo, da se gibanju in agitaciji zastavi pot.« Potem ko opiše še »poguben vpliv« knezoškofa dr. Jegliča, ki naj se »z vso ostro stjo prime«, pravi poročilo: »Kar se tiče mojega predloga za izgon dr. Korošca s Kranjskega, ga je Vaša ekscelencija z razpisom dne 26. junija 1918., št. 13.181/M. J. zavrnila. Ako bi bilo mogoče, da se pritegne dr. Korošec vojaški dušnopastirski službi in na ta način podredi vojaški jurisdikciji, bi se s tem njegovemu, državi škodljivemu vplivu napravil konec.«²

Vsi taki predlogi so ostali le pobožne želje, kajti Slovani so že zapuščali avstro-ogrsko monarhijo in slovanske čete na fronti so odrekale pokorščino. Antantne zmage na solunski in francoski fronti so prisilile centralne države, da so sprejele Wilsonove mirovne pogoje o samoodločbi narodov, zlasti Čehoslovakov in Jugoslovanov. Prve dni oktobra se je ustanovilo v Zagrebu »Narodno Vijeće Slovencev, Hrvatov in Srbov« in ko je tudi hrvatsko-srbska koalicija pustila dotedanjo oportunistično politiko, je bilo Narodno Vijeće z dr. Koroščem na čelu edini predstavnik vseh Jugoslovanov v monarhiji. Že par dni pred formalnim prevratom 29. oktobra je odšel dr. Korošec z dr. Žerjavom in dr. Čingrijo v Švico in Francijo, da stopi v stik z Jugoslovanskim odborom in srbsko vlado, zlasti pa, da doseže mednarodno priznanje jugoslovanske države in s tem zavaruje njene meje. Tega, najvažnejšega cilja žal ni dosegel. »Ženevski pakt« se ni izvedel. Strmoglavila ga je naša vlada na Krfu. Gospodu Protiću ta metoda stvoritve države ni bila po volji. A mesto, da se nam iskreno izpove, da se noče, se je nadaljevala dvoumna politika ves november 1918. Potekali so dragoceni dnevi. Naš narod je bil v najusodnejšem času brez primerne zastopstva.«³ Ves ta čas je bil dr. Korošec tudi brez zveze z domovino, kamor se je mogel zaradi raznih, najbrž ne slučajnih ovir, vrniti šele 2. decembra 1918.

Medtem je Narodno Vijeće že 24. novembra sklenilo zedinjenje s kraljevino Srbijo, ki se je 1. decembra tudi izvršilo. Prvo vlado je dobila nova Kraljevina SHS šele 20. decembra, dr. Korošec je bil njen podpredsednik, prevzel je tudi oddelek za zaščito dece ter ministrstvo za prehrano, kasneje pa ministrstvo za promet. Začela se je doba intenzivnega državniškega dela, združena z borbo za Slovencev pravično ureditev države. Ponovno je bil dr. Korošec član vlade; 1. 1924. kot podpredsednik in prosvetni

¹ Prim. »Slovenec«, 26. marca 1918.

² »Slovenec« 8. maja 1932.

³ G. Žerjav, Ž i S, II., p. 675.

minister, v najtežjih časih l. 1929. je bil notranji minister in kot prvi od politikov izven bivše Srbije tudi predsednik vlade. Po 6. januarju 1929. je bil zopet minister za promet in kasneje za šume in rude. Ko se je jeseni 1931. umaknil, so prišle nadenj in nad narod, ki je dr. Korošca pri vseh svobodnih volitvah legitimiral kot svojega voditelja, težke preizkušnje. Mnogi, ki so mu na cvetno nedeljo 1918. vpili svoj »hozana«, so sedaj kričali »Križaj ga!«. Pa minilo je tudi to in dr. Korošec že skoro tri leta zopet sodeluje pri vodstvu države, katero je pred dvema desetletjema pomagal ustvarjati.

Kot politični voditelj Slovencev naravno ni nikoli pozabil na slovensko prestolnico Ljubljano, ki ga je l. 1925. izvolila tudi za svojega poslanca. Kar je do-

segel za Slovenijo, je koristilo v prvi vrsti Ljubljani. Najvažnejše kulturne pridobitve našega mesta nosijo tudi njegov podpis, tako zlasti ustanovitev univerze, trgovske akademije in radio-postaje, v najnovejši dobi pa Glasbene akademije ter Akademije znanosti in umetnosti. Nič manjše niso Koroščeve zasluge za Ljubljano v gospodarskem pogledu; sem spadajo zlasti dovršitev regulacije Ljubljanice, avtomatska telefonska centrala in — last not least — obnovitev likvidnosti Mestne hranilnice ljubljanske. Njegovo delo je končno tudi Velika Ljubljana, ki smo jo dobili jeseni 1935. z inkorporacijo okoliških občin in ki se pod avspicijami svojega novega častnega meščana upravičeno nadeja novega vsestranskega razvoja.

STANOVANJSKE RAZMERE V DELAVSKIH KOLONIJAH NA PODROČJU MESTA LJUBLJANE

D R. A D O L F V O G E L N I K

(Nadaljevanje)

Tabela 11.

Na enega stanovalca odpade stanovanjske površine (otroci pod 14 let štejejo za polovico stanovalca):

Število primerov.

Kvadratni metri	Galjevica	Sibirija	Grad	Gramoz. jama	Vič-Brdo	Skupaj	%
0—5	46·0	92·0	90	92·5	38	358·5	24·7
6—10	355·5	190·5	166	47·0	21	780·0	53·8
11—15	148·5	27·0	74	8·0	3	260·5	18·0
16—20	6·0	4·0	26	—	2	38·0	2·6
nad 20	4·0	1·0	8	—	—	13·0	0·9
							100·0

Lestvica stanovanjske naseljenosti:

0—5 m² na enega stanovalca: močna prenaseljenost, ozir. prenaseljenost.

6—10 m² na enega stanovalca: prenaseljenost, ozir. močna naseljenost.

11—15 m² na enega stanovalca: normalna naseljenost.

16—20 m² na enega stanovalca: udobna naseljenost.

nad 20 m² na enega stanovalca: podnaseljenost.

Tabela 12.

Na posameznega stanovalca odpade stanovanjskega prostora (zraka) (otroci pod 14 let štejejo za polovico stanovalca):

Število primerov:

Kubični metri	Galjevica	Sibirija	Grad	Gramoz. jama	Vič-Brdo	Skupaj	%
pod 10	20·5	39·5	21	61·0	21·5	163·5	11·3
10—19	243·5	198·5	115	69·5	37·5	664·0	45·9
20—29	193·0	59·5	80	12·5	3·0	348·0	24·1
30—39	89·0	16·0	84	—	2·0	191·0	13·2
40—49	9·0	1·0	30	—	—	40·0	2·8
50—59	4·0	—	8	—	—	12·0	0·8
60—69	—	—	7	—	—	7·0	0·5
nad 70	1·0	—	19	—	—	20·0	1·4
							100·0

Številke gornjih dveh razpredelnic kažejo v izredno ostri luči stanovanjsko stisko, ki vlada v anketiranih delavskih kolonijah; nad tri četrtine stanovalcev se gnete v pretesnih stanovanjskih prostorih.

Primerjava stanovanjske naseljenosti med stanovalci, ki so pristojni v Ljubljano, in med onimi, ki so pristojni v neljubljanske občine, kaže, da žive slednji v tesnejših, manj ugodnih prilikah. Tako stanuje od v Ljubljano pristojnih stanovalcev 21 % v izredno natrpanih stanovanjih (pod 5 m² na osebo), dočim se dvigne ta odstotek za izven Ljubljane pristojne stanovalce na 33 %. Slično sliko dobimo, če s tega vidika motrimo vprašanje stanovanjskega prostora, ki odpade na posamezno osebo. Tudi tu je odstotek stanovalcev, ki žive v zelo stisnjemem prostoru (pod 10 m³ stanovanjskega prostora na osebo), občutno višji pri